

נצח ישראל

פרשת דוד המלך ובת שבע, אמא של מלכות

פתיחה

אחת הפרשיות הקשות בתולדות עם ישראל, המסופרות בתנ"ך ובדברי חז"ל, הינה בעניין דוד ובת שבע. אין זו הפרשה היחידה המשמשת "קרן ניגוח" בקרב שונאי ישראל ותורתו, תוך ניסיון להטיל שיקוצים באבות האומה ובגדוליה. קדמו לכך פרשיות אחדות המתפרשות על ידי אותם שונאים בדרך הנראית כהטלת מום בקדשים, כגון: קנית הבכורה ולקיחת הברכה בידי יעקב מעשו, חטא העגל של ישראל במדבר. אף על פי כן, קשה יותר הבנת מעשה דוד מאותם המעשים הקודמים. במעשה זה לכאורה תיאור המעשה בתנ"ך נראה כמסייע להכרעת הדין כנגד דוד, וכך נראה גם מתוכחתו של נתן הנביא בדבריו לדוד. יתר על כן, בעקבות סיפור זה היו כאלה שהטילו חשד גם על גדולי חז"ל, שלכאורה כיסו על החטא בתירוצים דחוקים. אותם מקטרגים מביאים לטענתם סיוע מדברי חז"ל, שנראה כאילו בקרו את רבי יהודה הנשיא שהגן על דוד בהיותו מתייחס למשפחתו. מקטרגים אלו, שבחלקם באים ממחנה ישראל הנאמן לתורה ולמצוותיה, הם מדמים בעצמם כאילו הם נאמנים ואוהבים את מידת האמת יותר מאלה המלמדים זכות שנחשדו במשוא פנים ובכיסוי שלא בצדק על חטא כפול הכרוך בגילוי עריות ובשפיכות דמים גם יחד. אילו היתה הביקורת באה מצד הגויים ומצד אחדים מבני עמנו השואפים לחקות את דרכיהם מתוך הערצה לתרבות המערבית, שהם מדמים להיות בין חבריה, היינו פטורים מלהביע התייחסות. הרי אותם "בני תרבות" האשימו את עם ישראל באלילות בעוד הוא מקדש את ירושלים ומצווה בתורה על הקרבת קורבנות. הם האשימו אותנו באשמה שגם הגרועים בתוכנו מודעים לשקר המתועב שבה, כאילו אנו אוכלים מצות טבולים בדם נוצרים. ואם לא די בכך וברשעה שצמחה מאותה תרבות מערב ועלילות השקר שטפלו עלינו, למה תפריע לנו עוד עלילה על מלך ישראל שחי לפני אלפי שנים! אולם, לדאבונו הלב חדרו דברי השקר על קדושתם של גדולי האומה, גם לקרב שומרי תורה העוסקים בהוראת התנ"ך במוסדות שבהם קדושת התורה עומדת כנר מאיר את חיי האומה והמעשה. ידיעתנו עד כמה מרכזית וחשובה דמותו של דוד, לא רק בעברנו אלא גם בעתידנו, שהוא עתיד העולם המתקוק כולו בהיותו אבי הגואל העולמי- משיח בן דוד, מחייבת אותנו לעסוק בבירור אותה פרשה. בירור זה חשוב לנו במיוחד מתוך שייכותו לשלוש עשרה יסודות האמונה, שטבע אותם הרמב"ם בהקדמתו לפרק חלק, הקובע כי הכופר במשיח בן דוד נחשב ככופר בכל התורה כולה וביסודותיה, ואין לו חלק לעולם הבא. אמנם כבר כתבו גדולים וטובים, מדורות קודמים ומדורנו אנו, דברי הסבר נפלאים לאותה פרשה מסובכת, אך נראה שיש מקום להוסיף דברים אחדים שיוכיחו לנו באופן ברור כי הקושי נטול כל יסוד. זאת, כאשר זוכים ללמוד בדרך שיש בה גישה אמיתית להבנת הנביאים ודברי חז"ל. למרות שגם אחרי בירור דרך זו עדיין יש צורך מסויים בהסבר הפרשה, אך אין צורך להגיע להסבר מתוך דוחק ולחץ הנובעים משאלות יסוד באמונה, או בהבנת פשט בדברי הנביאים, או בהבנת דברי חז"ל. לשם כך נקדים הקדמות אחדות שרק אחריהן נתייחס להבנת גוף הפרשה.

הקדמות

הגישה הראויה בהבנת הנקרא בלימוד התנ"ך

כשעוסקים בלימוד התנ"ך בכלל, ובדברי התורה בפרט, יש לזכור כי עוסקים בספרים המעבירים, דרך הסיפורים והמילים, את אורות הקודש האלוהיים שבהם ודרכם מתגלית החכמה האלוהית והרצון האלוהי הנמשך ממנה. הדיבור הראשון שקיבלנו מאת נותן התורה, מיד לאחר מעמד הר סיני וקבלת התורה, הוא: "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם". לעולם אין לשכוח כי דברי התורה הם "מן השמים" - מעולם הנצח, ואין להגבילים ולצמצמם באותם גבולות וצמצומים של שכל האדם, הכבול ושקוע בחיי החומר. אין לאדם השגה אפילו במה שנוגע לנשמתו הפרטית, קל וחומר לא בנשמת האומה ובנשמת ההויה שלמענם ניתנה תורה לישראל ולעולם.

אזהרה זו חוזקת ונשנתה בדברי הנביא ישעיה: "כי לא מחשבותי מחשבותיכם... כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי מחשבותיכם, כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים... כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה את אשר חפצתי והצליח אשר שלחתי".

דבר ה' איננו דיבור ומחשבה כדיבור האדם חסר האונים, כל דיבור היוצא מאת ה' הוא דיבור היוצר ומבצע את חפץ ריבון העולמים ללא עיכוב וללא ספק בהצלחתו. כל דיבור שבא בתורה, הן במצוה הן בהסברה, הוא חוק במציאות שאין חזק ממנו בכל חוקי הטבע וההויה גם יחד. אדרבא, כל חוקי הטבע וההויה הגשמיים או הרוחניים לא קיימים אלא כדי לסייע בהוצאת דבר ה' אל הפועל. לכן, אין לעלות על הדעת שחוקי הטבע או חוקי נפש האדם יהיו חזקים או ישרים מדבר ה' הנאמר בתורה או בנביאים.

בהמשך יחס זה לתורת ה' יש לזכור כי גם דברי הנביאים הם הופעת דבר ה' בעולם, ואינם דברים מליבם חלילה. כך אמרה התורה על הנביא הנשלח מאת ה': "ונתתי דברי בפיו". מתוך כך אין להתייחס לדברי הנביאים כדרך שאנו רגילים ביחס אל דברי חכמים מדורנו או מדורות קרובים, שגישותיהם המוסריות מובנות ומקובלות בשכלנו. הראיה הנבואית של אותן העובדות שאנו רואים שונה בתכלית מראייתנו האנושית הרגילה. לשם כך נביא שתי דוגמאות, על מנת להוכיח עד כמה שונה גישת הנביאים, בדרישות המוסריות המחמירות שלה, מן המקובל אצלנו.

הראיה המוסרית הנבואית

א. בסיפור מעשה עכן, בזמן מלחמת העי המובא בספר יהושע, מסופר כי במלחמת יריחו החרים יהושע את העיר ואת שללה בשבועה שהשביע את ישראל. והנה, במלחמת העי, בסיבוב הראשון, הפסידו ישראל בקרב ונהרגו אחדים מישראל. יהושע, שהובטח לעזרת ה' בכיבוש הארץ, נדהם לשמוע על המפלה, קרע את בגדיו ונפל על פניו לפני ה' בתלונה על אשר אירע.

תשובת ה' מדהימה בדבריה החמורים: "חטא ישראל וגם גנבו וגם כחשו וגם עברו את בריתי... חרם בקרבך ישראל...". לולא ידיעתינו שהיה שם בסך הכל אדם אחד שחטא ועבר איסור, שלא היה איסור תורה אלא נגזר על ידי יהושע, היינו מתרשמים שרוב העם נכשל בגזל וחמס ובאיסורים חמורים. כהיום היינו אומרים שצבא שרק אחד מחייליו נכשל הוא דוגמא לרמה מוסרית גבוהה שאין כמוה. מכאן, נוכל להתרשם עד כמה גדול הפער בין זוית הראיה המוסרית של הנביא לבין אותה בחינה הנעשית על ידינו.

ב. בספר יחזקאל ישנו תיאור היסטורי ארוך אודות קורות עם ישראל בתקופה של מאות שנים. תיאור זה עומד בדבריו במיוחד על הבחינה המוסרית מאז יציאת מצרים ועד החורבן. בתוך תיאור זה מתוארים מעשי ישראל בהיותם במדבר במשך ארבעים שנה: "וימרו בי בית ישראל במדבר ואת שבתותי חללו מאד...". הדבר תמוה: בתורה מסופר שבמשך כל ארבעים השנים ששהו ישראל במדבר היה רק יהודי אחד שחילל שבת, ולזה קורא הנביא: "את שבתותי חללו מאד". מכאן גודל הדרישה הנבואית מדרישתנו, שכן כמה היינו מאושרים אילו היינו אנו זוכים לשמירת שבת כזאת שהנביא קורא לה חילול שבת.

אחרי שתי דוגמאות אלו נבין שאם יש בתנ"ך תיאור חטא של אחד מגדולי ישראל, צריך להתייחס לזה באמת מידה שונה לגמרי ממה שנראה הדבר בפשוטם של כתובים.

זאת ועוד, הקושי המתעורר בין הפער שבו מתייחסת הנבואה אל החטאים לבין הקולא בראייתנו, מחייב להגיע אל המסקנה שהדרישה החמורה של הנבואה מאתנו נשענת על גודל הקדושה הגנוזה בנו. קדושה הנראית בבירור בעיניים הנבואיות, אך נסתרת מעיני בשר ודם. אם כן, גודל התביעה מישראל ומקדושו מעיד בחומרתו דוקא על עוצמת קדושתו ורום מעלתו של בית ישראל, כדברי ספר הכוזרי על חטא העגל: "הגדול הוא מי שחטאיו ספורים".

המתבונן, במבט הנזכר, בדברי הנביאים ובצורת מסירת תוכחתם, יוכל להבין ביתר בירור את סגנון הנביאים ביתר בהירות. והנה דוגמאות אחדות: א. בתחילת ספר ישעיה, כאשר מובאת רשימה ארוכה וקשה של תוכחות על עוונותינו באותה תקופה, נפתחת התוכחה בחזון לעתיד לבוא, שלכאורה אין מקומו כאן: "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים, והלכו עמים רבים, ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ויורנו מדרכיו... כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים". מה הקשר בין חזון זה לפסוקים הבאים אחריו: "ותימלא ארצו אלילים... יען כי גבהו בנות ציון... הוי משכימי בבוקר שכר ירדופו"? התשובה היא, רק כשיודעים את גודל נשמת ישראל ואת יעודה העולמי, להיות אור ה' לגויים כולם, אפשר להבין מדוע החטא מפריע כל כך לנביא ולרוח הקודש שבקרבו. ב. בספר ירמיה, לפני התוכחות הקשות, באים דברי חן וחסד: "זכרתי לך חסד נעורך לכתך אחרי במדבר... קודש ישראל לה'...". מיד לאחר דברים אלו באה ביקורת קשה: "עמי המיר כבודו בלא יועיל... פרה למוד מדבר...". ולכאורה, איך ניתן לגשר על תהום כזו? התשובה, כי האמת היא הנראית בחזון וכל הנראה במציאות הוא צל חולף שלא ישאיר את עקבותיו לעולם.

מכאן נסללה ההבנה הפשוטה והברורה כי ככל שגודל האומה, או יחידה הגדולים, בולטים בקדושתם, כך תגדל הדרישה המוסרית מהם וכך יהיו תיאורי החטא קשים ומרים. כל זאת במבט האלוהי העליון, אשר שמים לא זכו בעיניו ובקדושו לא יאמין. ברור מתוך כך כי מכאן ועד המחשבה שישנה שפלות מוסרית, שאנו המלאים עוונות כרימון, ומשולים לכסף סיגים מצופה על חרס, נוכל ליחס דברי ביקורת לאותם כוכבי אור המאירים לדורות עולם, הדרך רחוקה מאוד.

מסקנה נוספת העולה מהדוגמאות שהבאנו בענין חטא עכן וחטא חילול השבת, היא כי אין להבין שום סיפור או תוכחה הכתובים במקום אחד בתנ"ך ללא בדיקת הנושא או האישיות בכל חלקי התנ"ך. רק מהשוואה בין המקומות השונים ניתן לקבל תמונה שלמה שתבהיר את הענינים הראויים. בדרך זו ניגש ראש התלמוד הירושלמי, ר' יוחנן, להבנת דברי הכתובים, כמובא במסכת סוטה: "כל דבריך אחד הם ואנו יודעים לדרשם". כלומר, רק מי שמתבונן בכל הדברים, ובכל המקומות שזכרו בפירוש או ברמז, הוא הראוי לדרשם.

ערכי המוסר בתנ"ך

עלינו להפנים בהכרתנו את הידיעה כי התנ"ך איננו עוסק בדברי הימים, אין ענינו של התנ"ך לספר סיפורים. אלא כולו דברי קודש הנמסרים מאת יוצר העולם אל האדם בכלל ואל ישראל בפרט, מתוך חפצו להצדיקם. כך נאמר בספר ישעיה: "ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר", זה ענינו וזאת מגמתו של התנ"ך - חפץ הצדק והישר והנחלתם את העולם. כל סיפורי הנביאים, בספרי השופטים והמלכים, מראים כי כאשר עשו בני ישראל את הרע בעיני ה' הם נפלו בידי שוסים ובוזים, וכאשר שבו מדרכם הרעה ניחם ה' וישיבם אליו בחסד וברחמים.

בכתבי הקודש ישנה הדגשה במילים המבארות את מושגי הטוב והרע כשהם מבארות את דרך ראייתם בעיני ה'. כך נאמר בחטאם של ער ואונן: "וירע בעיני ה' אשר עשה...". ולהבדיל אצל משה רבינו נאמר: "מצאת חן בעיני", וכן אצל חזקיהו: "והטוב בעיניך עשיתי...". לאמור, אין אמת המידה המוסרית נמדדת לפי ערכי האדם, תרבותו וחוקי החברה שהוא מתנהל על פיהם. ישנה אמת מידה מוסרית עליונה, מוחלטת

ואלוהית, שהיא מקור המוסר והצדק, האמת והיושר, החסד והטוב האמיתיים. שכן, כל מקורם של האמת והצדק, היושר והטוב, הם מאת יוצר האדם ויוצר רוחו בקרבנו. לא יעלה על הדעת להקדים את מוסר האדם, על פי ראייתו, למוסר האלוהי אשר כסאו מיוסד על משפט וצדקה.

איזה חטא מוסרי יש באכילה ביום הכיפורים או בקשירת קשר ביום השבת, שבעיני התורה חמורים מאיסורי גזל ושפיכות דמים. חילול שבת עונשו בסקילה, שהיא החמורה מארבע מיתות בית דין, ואילו חטא הרצח עונשו בסייף, שהוא השני מלמטה בארבע מיתות בית דין. מדוע אשה שבעלה נטשה שנים רבות, ולא נתן לה ספר כריתות, נחשבת כאשת איש ועונשה בחנק, ולעומתה אשה שרק אתמול שלשום קיבלה ספר כריתות מבעלה, ללא צעקות או סימני רוגז ושנאה, מותרת להנשא לכל אשר תחפוץ?! מדוע אסרה התורה להשחית עץ מאכל וציותה שלא לצער בעלי חיים, ויחד עם זאת ציותה להכרית את זרע עמלק מאיש ועד אישה מעולל ועד יונק?!

ברור שמי שלומד תורה ורוצה לשאול שאלות צריך להכיר את אמת המידה של התורה ושל נותנה ורק בעקבות ההליכה אחריהם יוכל לשאול ולתרוץ. אם לנו נראה מעשהו של יעקב בקניית הבכורה ובלקיחת הברכה כמעשה שלילי, ובעינינו מצטייר עשו כמסכן עשוק, איך נוכל לישוב זאת עם דברי הנביא: "ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי". מקור האמת והצדק הוא זה שקובע כי יעקב הוא הצדיק ועשו הרשע, וזאת היא האמת המוסרית ביותר.

על כן, בבואנו להבין את המעשה, מתוך נסיון להצדיק את יעקב, אין אנו חוטאים במשוא פנים ובסילוף העובדות. אדרבא, ברור כשמש שיעקב צדק. אולם אם אנו צודקים בהסברת ענינו בזה עולה ספק: יתכן שדברי ההסבר צודקים וכי ישנו הסבר עמוק ואמיתי יותר, אך דבר אחד ברור, עם הסבר או בלי הסבר-יעקב הוא הצדיק ועשו הרשע. שכן, זאת קבע ריבון העולמים אשר אין לפניו משא פנים ומקח שוחד, והוא חוקר כליות ולב: "טהור עינים מראות ברע", ולעולם לא יחליף חוט אחד של אמת בחוט של שקר, כי הכל גלוי לפניו, עבר ועתיד חוץ ופנים.

הדבר ברור כי למי שאין אמון בצדקת הנהגת ה', מלך מלכי הצדק והאמת, ומי שחושד שהתנ"ך מסלף ומעלים דברים, לא יוכל לגשת ללמוד תנ"ך או לשאול עליו שאלות ולהטיל בדבריו דופי של ספק כלשהו. אין דברינו מופנים אלא למאמין בקדושת הבורא וצדקתו, הנגלית בתנ"ך ובדברי עבדיו הנביאים ודברי הקודש של הכתובים.

פרשת דוד ובת שבע

עתה לאחר הקדמות ננסה בקיצור לעסוק בפרשת דוד ובת שבע.

לפני העסק בסיפור המעשה נקדים שאלות אחדות, הנוגעות להבנת ענינו והערכתו.

א. חטא הניאוף ושפיכות הדמים חמורים מחטא הגזל או החמס. אם כן, מדוע נתן הנביא, במשל כבשת הרש, מאשים את דוד העשיר בלקיחת כבשת הרש ולא משתמש במשל בדוגמא של איסור עריות ושפיכות דמים החמורים בהרבה?

ב. מדוע דוד עונה לשאלת הנביא כי העשיר הגנב הוא בן מות, והרי לעולם אין עונש מות על גניבה?

ג. מדוע אחרי שדוד הכיר בחטאו, ושב ממנו בתשובה שלמה עד שהנביא אומר לו: "גם ה' העביר חטאתך לא תמות", אחרי כל זאת שב דוד ונשא את בת שבע לאישה, וכי זו היא תשובה ראויה? הרי ידועים דברי הרמב"ם בהלכות תשובה הקובע כי התשובה השלמה היא שלא ייגע לעולם באשה שנכשל בה, ובפרט שעל פי דברי חז"ל אישה שנאסרה לבעלה אסורה גם לבעול.

ד. מדוע אחרי שנולד לדוד בן מבת שבע בא נתן הנביא בשליחות ה' וקרא לבן הנולד "ידידיה", והודיע שהוא אהוב ה'. והרי הוא פרי החטא, ואיך ייתכן לאהוב פרי כזה?

ה. מדוע השתדל נתן הנביא להמליך את שלמה מכל בניו של דוד, והרי לכאורה הוא הפחות שבכולם? יתרה מזו, כיצד יתכן כי דווקא אותו הנביא שהכיר בחומרת החטא הוא המשתדל בהמלכתו?

ו. מדוע נבחר שלמה על ידי ה' לבנות את בית המקדש, שהוא לעולם במרכז הקודש של ישראל ובחר בו לנצח להשראת שכינתו. האם לא היה ראוי יותר למסור את בניית הקודש הנצחי לאדם אחר?

ז. מדוע בימי חזקיהו, שהיה מלך צדיק ללא דופי, אמר ה' כי הוא יגן על ירושלים: "למעני ולמען דוד עבדי", והרי לכאורה חזקיהו צדיק גדול יותר מדוד?

ח. מדוע הנביא ישעיה מבטיח כי אם ישובו ישראל אל ה' יכרות להם ברית: "ואשמרה את חסדי דוד הנאמנים", דיבור המעיד על אהבת ה' והערכתו לדוד לאין שיעור?

ט. ירמיהו, נביא החורבן הנורא, מבטיח כי זרע דוד כזרע לוי יהיו ככוכבי השמיים, וכורך את נצחיותו של דוד עם נצח האבות וישראל גם יחד. האם זה מסתדר עם התמונה הקשה שהכרנו בעניין "החטא" עם בת שבע?

י. בספר יחזקאל, בתוך גלות בבל, בנבואת תחית המתים מובא כי דוד המלך יחיה ויהיה נשיא ישראל לעולם. לא רק זרעו מובטח אלא הוא עצמו מוכתר למשיח נצח לישראל, מדוע?

יא. בספר הושע נאמר כי לא תושלם תשובת ישראל אל ה' באחרית הימים, עד שישבו ויבקשו את דוד מלכם. מדוע חשובה כל כך התשובה אל דוד, איזה חטא חטא עם ישראל כלפי דוד? שמא בהבנת הסיפור של בת שבע ובהטלת הדופי שבאה בהמשך. אם כן, יהיה חיבור זה חלק מאותה תשובה של כולנו אל צדקת דוד.

אלה הן חלק מהשאלות המוכיחות כי אין להתייחס לחטא זה כפשט סיפור המעשה. זאת כיון שידוע בתורה כמה גילוי עריות מתועב בעיני ה'. די להזכיר כי רוב רובם של איסורי הכרת בתורה קשורים בעריות, והם מוגדרים בתורה כתועבות שבגללם הקיאה הארץ את הגויים לפנינו. וכן ידוע כי על עוון זה מתו ער ואונן, עוד בטרם הגיעו לגיל עונשים. ואם היה דוד נכשל בחטא זה בודאי שהיה נדחה על ידי רבון העולם, השונא את הזימה בתכלית השנאה.

עתה לאחר דברים אלה, המעידים כי לא יתכן כי היה במעשה זה חטא עריות החמור, נמשיך לשלב הבא. אך לפני שנעבור לעסוק בתיאור הדברים על פי המסופר בספר שמואל, נזכיר לעצמנו מי היה דוד בן ישי מלך ישראל כמתואר בפרקי התנ"ך.

דוד בן ישי

שורש משפחתו

על יחוסו של דוד נכתבה מגילת רות, כנראה במשפט הסיום שלה: "וישי הוליד את דוד". המגילה נקבעה להיות אחד מספרי התנ"ך הקדושים, וכאילו כל סיפור המעלות של בועז ורות בא ללמד עד כמה שורשיו של דוד היו טהורים ואציליים במסירות הגדולה לאהבת ה', אהבת ישראל ואהבת התורה ומצוותיה. היתה זו רות שאמרה לנעמי: "אל תפגעי בי לשוב מאחריך כי באשר תלכי אלך... ובאשר תמותי אמות, חי ה' כי המות יפריד ביני ובינך, עמך עמי ואלוהיך אלוהי", ועליה אמר בועז: "היטבת חסדך האחרון מן הראשון".

בנם של בועז ורות נקרא בשם מיוחד, המלמד על אישיותו יותר מכל תואר כבוד: "עובד". בתנ"ך מוזכר פעמים אחדות על גדולים יחידים שזכו לתואר "עבד ה'", אך לא מצאנו מי שנקרא עובד לאמור כי כל ימי חייו עברו עליו בעבודת ה'.

בנו של עובד, ישי, מתואר בספר שמואל כי היה בא באנשים. לא ברור בדיוק מהי משמעותו של תואר זה, אבל ברור כי יש בו כונה להעיד על היותו יחיד במינו. לא לחינם נמסרה עליו מסורת בדברי חז"ל המפלגת מאד בייחודו. עליו נאמר במסכת שבת כי היה אחד מארבע אנשים בכל ימות עולם שהיה נקי מכל חטא, ואילו לא היה חטאו של אדם הראשון לא היה ראוי למות.

ימי עלומיו

אחרי כשלון שאול בחטא עמלק נשלח שמואל הנביא אל ישי בבית לחם למשוח שם מלך בישראל. שלא כבפעם הראשונה, בה נמשח שאול על פי דרישת העם וללא הסכמה מלאה מאת ה' ונביאו, הפעם היתה היוזמה למשוח מלך מצד ה'. אם כן, היתה זו מלכות של לכתחילה ולא בדיעבד. בשעה ששמואל חשב למשוח את אליאב, אחי דוד, אמר ה' לנביא כי נמאס אליאב בעיני ה': "כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב", מכאן שה' בחר בדוד מתוך שליבו טהור מכל שמץ, מיאוס וכיעור. מאוחר יותר נשלח דוד לנגן בכינור לפני שאול כדי להסיר מעליו את הרוח הרעה. וכך תיארו את דוד: "יודע נגן וגיבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תואר וה' עמו". לאמור, הינו בעל רגש עדין- יודע נגן, שנתלוה לאומץ לב- גיבור חיל, וכושר מנהיגות- איש מלחמה, והבנת המציאות בעומק- נבון דבר. יחד עם כל זה הוא בעל הופעה מרשימה- איש תואר, ועל הכל מבורך בדרך פלאית בסיוע משמים בכל מעשיו- וה' עמו. סמוך ונראה להופעת דוד בבית שאול, והשפעתו המרגיעה שסילקה את הרוח הרעה, פרצה מלחמה כוללת ומאיימת בין ישראל לפלישתים. באותה מלחמה עמד בראש הפלישתים ענק אימתני, שלא הסתפק באיום על עצמאות העם היהודי, אלא ניסה לשבור את רוחו בגידופים קשים כלפי אמונתו. הצבא הישראלי, כולל המלך הגיבור המנוסה במלחמות רבות, עמדו חסרי אונים וחששו להגיב על גידופי האמונה של גוש הברזל והנחושת המפלצתי. דוד, שהיה רועה צאן ואפילו לא גויס לצבא, נזדמן לשדה המערכה ושמע בתימהון רב את דברי הפלישתים. קשה היה לו לעכל פחד או חשש ממישהו בעולם, כאשר פחד זה מאפשר חירוף מערכות אלהים חיים. מתוך מסירות נפש גדולה דחק דוד הצעיר בשאול המלך וביקש לצאת לקרב כנגד גולית הפלישתי. במערכה הדגיש דוד כי מלחמתו היא לשם ה', ועל כן אין ספק בניצחונו.

דוד ושאול

לאחר הניצחון היללו בנות ישראל את דוד יותר משאול. כך נזרעה הקנאה בלב המלך, והוא החל לרדוף את דוד בחימה שפוכה. בימים אלה גילה דוד את גודל נפשו, כאשר פעמיים נזדמן לו לפגוע בשאול אויבו, ובכל זאת נמנע מתוך הערצתו את המלך, בהיותו משיח ה'. ימים קשים מאוד עברו על דוד בבריחה מהארץ ובנדידה במדבריות, בצימאון ובסכנות רבות. בימים אלו נתחברו על ידי דוד פרקי התהילים, מלאי האמונה והצימאון לקרבת ה' שעד ימינו אלה, אחרי שלושת אלפי שנים, אין כמותם לעומק האמונה ויראת השמים. כמה מרגשות המילים: "צמאה לך נפשי בארץ ציה... ועוף בלי מים", "כן בקודש חזיתך", "אחת שאלתי מאת ה' שבתי בבית ה' כל ימי חיי". אין אלו בקשות לנקמה באויביו או להצלחה פרטית. כל נפשו נשפכת בהערצה לה', מלך העולם ואביהם של ישראל שלטובתם חרד דוד גם בהיותו בארץ פלישתים כגולה ונודד. בעקבות המלחמה הגדולה בין ישראל ופלישתים נפל שאול עם בניו בקרב, ורובה של הארץ נפל בידי אויבי ישראל. רק אז חזר דוד לארץ, תוך אבל גדול על אסונם של ישראל ושל מלכם, עד כדי חיבור קינה על שאול המלך ויונתן בנו. יתרה מזו, למרות שנמשח למלך על ידי שמואל הנביא, אין דוד חותר לקבלת המלכות. רק אחרי שבע שנים, כאשר כל ישראל באו אליו לחברון, הסכים דוד למלוך על ישראל. האם אין לראות כאן כיצד העובדות מספרות את הכתוב בספר תהילים: "ה' לא גבה ליבי ולא רמו עיני ולא הילכתי בגדולות ובנפלאות ממני". בענווה גדולה ובקבלת עול מלכות שמים, תוך דאגה לקודשי ישראל, דוד הולך ובונה לעם ישראל מלכות שמאז ועד היום לא זכו ישראל לגדולה ומפוארת כמוה.

דוד במלכות ישראל

בשיא ימי מלכותו מכין דוד את בנין המקדש, ואת הבאת ארון הברית לירושלים ברוב עם ובשמחה גדולה שלשמה נתחברו פרקי תהילה ותפילה, כמו: "הודו לה' קראו בשמו", "מזמור שיר חנוכת הבית", ועוד. ניתן

לראות כי לב מלכותו של דוד הוא בנין הקודש בתוך ישראל. גם בימי מלכותו הרמים, לעיני מלכי אומות העולם, הוא ממשיך להודיע ולהתעסק במצוות ה', כנאמר על ידו בספר תהילים: "ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש".

דוד המלך שחייו עברו עליו במלחמות רבות, שלחם בהם בעצמו כחייל וכמפקד גם יחד, הוא שעבד יום ולילה לכלכלת ישראל כמתואר בספר דברי הימים, מצא זמן לאסוף אוצרות לבנין המקדש, הכין תכניות בניה למקדש ולכל הנספח אליו. בתוכניותיו חישב את כל הנדרש בכסף, בזהב, בברזל, באבנים ואפילו במספר המסמרים במקדש. כן הכין את משמרות הכהונה והלוויה, קבע את מקום וזמן עבודתם, הכין שירים ומנגינות לעבודת המקדש- יום יום ושירו: שיר לעולת הבוקר ושיר לעולת הערב. מנגינות וכלי ניגון הראויים לאותם שירים, ועוד הכנות רבות הדורשות עשרות שנות עבודה ומחשבה מאומצים ביותר. כיצד יכול מלך הבונה את עמו ואת ארצו, שימיו עוברים עליו במאבקים אין ספור הדורשים גבורה עצומה ויכולת גופנית, כיצד יכול הוא לשמור על צלילות דעת וריכוז מחשבה מורכבים ומסובכים? נוסף על כל אלה באים פסוקי התהילים ומספרים על לילותיו של דוד המלך: "חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך" (לא נאמר "קמתי", שמורה על פעולה אחת או רבות בעבר, אלא אקום בלשון עתיד המעידה על התמדה קבועה שחזקתה בעבר היא המבטיחה את קיומה גם בעתיד), "קידמו עיני אשמורות לשיח בחוקיך". ומובא בדברי חז"ל כי אמר דוד לפני הקב"ה: מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה. ועוד אמרו שהיה ישן כשנת הסוס, שגם בשנתו הוא דרוך ומוכן לקום ולדהור למלאכת אדונו. האם אפשר למצוא עוד אדם כזה בעולם? האם הוא שייך למין האנושי וחולשותיו?

דוד בספר תהילים

הכרה פנימית, הממלאת כל בן ישראל וגויים רבים, יודעת כי ספר תהילותיו של דוד הוא הביטוי העליון ביותר לנשמת האדם. כך שכל מי שמחפש דרך לבטא את רגשותיו כלפי האלוהות הנשגבה, ומרגיש עד כמה הוא חדל אונים במשימה בלתי אפשרית זו, מוצא את מנוחתו בספר תהילים. דמעות רבות כיסו את ספרי התהילים במשך דורות רבים, שירת התהילים הפכה להיות בסיס ואבני יסוד לכל תפילותינו במשך הדורות. כקריאת "שמע ישראל", שריכזה את נשמת האדם בשעת מסירתה לבורא בפסוק אחד, כך ריכז ספר התהילים את הצמאון לאלוהים של חיים שלמים, גדולים וקטנים, אנשים ונשים. זאת כאילו לא מילים כתובות בו, אלא אורות נשמה המתלבשת במילים.

בספר תהילים אנו זוכים להכיר את דוד לפני ולפנים, לא רק מן המעשים המזדמנים לאדם בעשייתו בעולם הזה, אלו האחרונים פעמים שהם נמשכים מאישיותו הפנימית ופעמים שהם מופיעים מלחץ סביבתי חברתי או טבעי. בספר תהילים מובעת פנימיותו של דוד, רעיונותיו, כיסופיו, אהבותיו ומשאת נפשו, כפי שהם מתבטאים במישרים על ידו ללא תערובת זרה. הספר פותח בדמות האדם השלם והנכסף, הוא ההוגה בתורה יומם ולילה, הנדמה לעץ שתול על פלגי מים. אותה שתילה מופיעה שנית במזמור ליום השבת, שם נזכר כי הצדיקים שתולים בנפשם בבית ה' ופורחים בחצרות אלהינו.

הפרק הארוך והמרשים ביותר בתהילים הוא מזמור קיט שכולו שירת הלל, שאין כמוה בספרי התנ"ך כולו, לתמימי הדרך ההולכים בתורת ה'. הכינויים לתורה מגוונים, ומובאים בפנים רבות: מצוות, חוקים, משפטים, אמרת ה', פיקודיו ועוד. נראה כי שבח התורה והעוסק בה, הכוללים את כל אותיות האלף בית בשמונה פסוקים לכל אחד, מעידים על ראייתו של דוד כי התורה כוללת את כל חלקי החיים המופיעים באותיות, והיא יתירה על העולם שנברא בשבעה ימים, כשהיא מתגלה בשמונה פנים בכל אות.

גם אהבת הארץ, המקדש וישראל, ממלאים את הספר בגובה שאיננו מוכר ממקומות אחרים. דוד נדר ונשבע לא לעלות על מטתו כל זמן שלא נבנה משכן לאלהי יעקב. הוא מקנא את קנאת ביתו של ה', וחרפות

חורפי ה' מכאיבים לו כאילו היתה זו חרפתו שלו. כמה נכספה נפשו לחצרות ה', ליבו ובשרו ירננו אל אל חי, כל עצמותיו תאמרנה ה' מי כמוך, ואפילו קרביו מברכים את שם קדשו. אהבת ישראל כעם בחיר ה', והערצת הבית היהודי וצניעות נשותיו וילדיו המחונכים והממושבעים, נראית בדבריו: "שיר המעלות אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך... בניך כשתילי זיתים סביב לשולחןך...". כחיצים ביד גיבור כן מחשבות דוד, המגלים את אישיותו המעטיירה, מעידים עליו כמאה עדים מי הוא זה ואיזהו.

דוד בעיני הנביאים ובכתבי הקודש

בספר תהלים מובאים מזמורים שנכתבו על ידי משוררים אחרים כאסף והימן, המתוארים בדברי הימים כבעלי רוח הקודש (דברי הימים א' כ"ה ב'-ג'). במזמורים אלו נאמרו דברים מפליגים ביותר על דוד ואהבת ה' אליו: "ויבחר בדוד עבדו", "לרעות ביעקב עמו ובישראל נחלתו", "וירעם כתם לבבו ובתבונות כפיו ינחם", "כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עבדי", "לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה", "אחת נשבעתי אם לדוד אכזב", "זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי", "ושמתי זרעו וכסאו כימי שמים", "כירח יכון עולם ועד בשחק נאמן סלה". בזאת נכרתת ברית לדוד, השקולה בעוצמתה לברית ה' עם ישראל, שכוחה וערכה כשמים וכארץ. גם בספר נחמיה מתואר דוד בתואר המפולג השייך לנביאים ובעלי רוח הקודש: "דוד איש האלוהים" (י"ב ל"ו).

העיון בספרי הנביאים האחרונים, שחיו מאות שנים אחרי דוד, מלמד כי מדובר באישיות שהיא מעל לכל רבב ונחשבת בעיני הנותן את דבריו בפי נביאו, כשם דבר לצדקות ולקדושה. כך בספר עמוס מתוארת מלכות ישראל והאומה כולה בשם: "סוכת דוד הנופלת", שהבורא מתחייב להקימה. בספר זכריה נאמר כי בעתיד יזכו ישראל להגיע למעלת דוד, ודוד וביתו יהיו כאלוהים כמלאך ה' לפניהם. בספר ירמיה קובע ה' כי בריתו עם דוד שרירה, לא פחות מבריתו עם ישראל. ובספר יחזקאל נאמר כי דוד עצמו יהיה משיח שחי ומוֹלך על ישראל לעולם.

האם הנביאים ואנשי כנסת הגדולה בימי עזרא ונחמיה לא שמעו את הסיפור על דוד ובת שבע? מיהו דוד האמיתי, זה שחושדים אותו בחטא עריות ושפיכות דמים או דוד זה שרבון העולם קובע כי הוא מאיר כשמש וכשמים? ואם חטא דוד, במה שנחשד על ידי קורא שטחי המתעקש לקבוע כי דוקא הסיפור על בת שבע הוא הקובע את דמותו של דוד, אם כן נותן התורה, שהוא אסר את העריות והוא שונא את הרצח והעוול יותר מכל האם, האם הוא לא ידע על חטאי דוד או שהוא ח"ו מעוול צדק?! ברור כי מי שמטיל דופי בדוד נכשל, בידיעה או שלא בידיעה, בהטלת דופי בצדק משפטו של אלוהי ישראל.

ולמרות שאין לנו ציפיות לבהירות אמונה משונאי ישראל, קשה שלא לשאול האם יהודי מאמין בה', ובקדושת תורתו וצדקת נביאיו ענקי המוסר בכל הדורות, יחשוב שהבנתו את סיפור דוד ובת שבע עדיפה על כל המסופר בתנ"ך כולו?

אין ספק, כי אחרי שידועים מי זה שאמר "שיויתי ה' לנגדי תמיד", ומי שאמר "כל הנשמה תהלל יה" על כל נשימה ויצור, מובן שכל דבריו מלאי תהילת ה'. מנפש כזאת לא יתכן שיצא חטא או עוול כלשהו. ואפילו יהיו העוסקים בפרשה זו גדולים וטובים מאיתנו, אין מישהו מהם שראוי להטיל שיקוצים במשיח אלהי יעקב ונעים זמירות ישראל. יהיו ההסברים אשר יהיו, אם נעשה מעשה הנראה כחטא או לא, ברור מעל לכל ספק כי טומאת חטא אין, ולא היתה, ולא תוכל להיות בדוד איש האלהים.

אמנם, ברור שפגם מסויים היה באותו מעשה, אחרת לא היה נתן הנביא מוכיח את דוד המלך, ולא היה נכתב בספרי הנביאים כי היה דוד צדיק בעיני ה' מלבד מה שהיה בדבר אוריה החיתי. יחד עם זאת, ברור כי אין פגם זה קשור עם איסור עריות או שפיכות דמים החמורים. הרי רבון העולם, שקבע את גודל חומרת איסור העריות ושפיכות הדמים המטמאים את הארץ הוא זה שזיכה את דוד מחטא וקבע את כסאו כימי שמים, ואת שלמה בנו מבת שבע לבונה המקדש.

על כן, נאמנים דברי חז"ל, גם לפשוטו של מקרא, כי מי שנאמר עליו: "ויהי דוד לכל דרכיו משכיל והי' עמו", אפשר שכינה עמו וחטא בא על ידו?! אפילו אם נאמר שדוד הוא בכל זאת בשר ודם העלול לחטא, יש לזכור ששכינה היתה עמו ולכבודה לא יעלה על הדעת שנכשל בחטא חמור כל כך. רק לאחר בירור פשוט זה, הנשען לא על סיפור המופיע בפרק אחד בלבד אלא על כל התנ"ך יחד, על דברי ה' בפי נביאיו ועל מסורת בית ישראל אלפי שנים המתפללת לצמיחת קרן דוד, וקובעת כי דוד מלך ישראל חי וקיים, רק אחרי בהירות מאירה זו ננסה להבין את אותו מעשה ולהתבונן במה שהיה שם מאחרי הקלעים.

סיפור המעשה

בספר שמואל ב' מסופר על מלחמה קשה ביותר שהיתה לישראל כנגד בני עמון, כאשר לטובת העמונים באו הארמים גם מעבר לנהר פרת. באותה מלחמה השתתף דוד בעצמו, והרג את הגיבור המפורסם של הארמים. בעקבות זאת נכנעו הארמים ונותרה משימה אחת לגמור את הכנעתם של העמונים, מעוררי המדנים, וראשי המסיתים נגד ישראל. לשם השלמת הכרעה זו שלח דוד את יואב ואת גיבורי החיל, ועמהם צבא רב מישראל.

מובא בדברי הנביא כי מלחמה זו החלה "לעת צאת המלכים". לא ברור מי הם מלכים אלו, ורבות נתחבטו המפרשים בפירוש הענין. מענין כי בנביא נזכרו המלכים בתוספת האות א', קרי: "מלאכים", אך לא עמדו על כך המפרשים. אמנם, המעיין בהמשך הפרק יוכל לראות כי שם זה של המלאכים נזכר פעמים אחדות בכל מיני הקשרים. דוד שלח מלאכים להביא אליו את בת שבע, יואב שלח מלאך לבשר על מות אוריה, ארבע פעמים חוזר התנ"ך על שם התואר: המלאך.

בהמשך הסיפור נכתב כי בערב קם דוד מעל משכבו להתהלך בגג. ועולה השאלה: מדוע שכב דוד ביום וקם בלילה, הרי בדרך כלל ידוע ששלט על עצמו וכמעט שלא ישן אפילו בלילה? עוד מתואר שם כי התהלך על גג בית המלך, למה חשוב לציין כי היה זה גג בית המלך, הרי לכאורה זה ברור מאליו?

בת שבע

נזדמן שעל גג אחר רחצה אשה, האם לא מצאה מקום להתרחץ אלא על הגג? האם היה זה מקרה או שהיה כאן מין אונס מלמעלה, המזכיר לנו את דברי חז"ל במסכת סוטה על פרשת יהודה ותמר: "בא מלאך ודחפו אליה"? ואולי אלה הם המלאכים שזכרו מקודם. בשלב זה נראה ברור כי דוד עדיין שולט במצב, ואיננו שבוי בידי היצר כפי שאולי אפשר היה לתאר ממקרא הסיפור. דוד שלח לברר מי היא אשה זו, כדי להבין מדוע מזמנים לו משמים זימון זה.

דוד, בצדקת אמונתו, רגיל היה להתבונן על המקרים כעל שליחים מאת ה' הבאים לרמוז על דברים אחרים, מעבר לעצם המקרה. כך נודע לנו בשעה שסיפר לשאול, לפני המלחמה עם גולית, כי היכה את הדוב ואת הארי בזמן שרעה את העדר. הוא הבין כי יש לו בזה רמז מלמעלה שעתיד הוא להרוג את גולית. לכן, אילו היתה כוונת דוד רעה היה נמנע מלברר על משפחת בת שבע, כי בזה היה מטיל חשד על עצמו. אלא הוא ראה בכך רמז מלמעלה כי אשה זו נועדה לו, ועל כן טרח לברר אם היא ראויה למלכות.

אחרי שבירר שאשה זו כשרה למלכות החליט לקחתה. מעדות הכתוב המוסיף על המילה: "ויקחה" את המילים: "ותבוא אליו", נראה כי היא גילתה את הסכמתה ולא הלכה בעל כרחיה. והנה, הזדמן הדבר והיא הגיעה בדיוק לאחר שטבלה מטומאתה. בזאת נרמז לדוד ביתר שאת כי אשה זו מיועדת לו. שכן, למה הסכימה בקלות לבוא אליו? ולמה טבלה מטומאתה, והרי בעלה נמצא במערכות המלחמה? ואין זה מקובל שאשה תטבול ללא צורך.

ברור היה כי אם דוד בירר על משפחתה ועל טהרתה היה זה מתוך מחשבה לשאתה לאשה רק אם היא ראויה לו, ואינה אשת איש. יתכן כי היתה פנויה על פי ההלכה, אם מפני גט שנתן לה בעלה כאחת השיטות

בחז"ל, או שהיתה מקודשת לו בקידושי טעות, או סיבה אחרת שלא ידועה לנו. אילו היתה אסורה באיסור אשת איש לא היה הקב"ה ממתין שנה שלמה להוכיח את דוד, כפי שמסופר בהמשך. ואולי היה גם עוצר בעדו מלחטוא, כי הוא משיחו ואהובו ואין הקב"ה נותן שתבוא תקלה על ידי צדיקים. האשה שבה אל ביתה, ולא נשארה בבית דוד אף על פי שהיתה יכולה להישאר ברשות דוד, כי אחרת לא היה הכתוב מציין ששבה אל ביתה. כאן התעורר הספק אצל דוד שמא טעה בחישובו, כי מדוע לא נשארה האשה בביתו? לאחר מכן, נתברר כי האשה הרתה והיא שלחה והודיעה לדוד. הספק מילא את ליבו של דוד: אם אשה זו ראויה לו מדוע שבה אל ביתה, ואם איננה ראויה לו- כיצד הרתה לו מיד? ומדוע דאגה להודיעו?

אוריה החיתי

דוד באמונתו החליט להעמיד את הדברים במבחן, ולקבל את הכרעת השמים. לשם כך ביקש את יואב לשלוח אליו את אוריה, כדי לברר לעצמו כיצד יתפתח הקשר בין אוריה לבת שבע. אם בת שבע ראויה לדוד לא יוצר קשר בינה לבין אוריה, ואם איננה ראויה לדוד היא תשוב אל אוריה. על מנת לחזק את הנסיון מצווה דוד את אוריה ללכת אל ביתו, ושולח לו מתנות יקרות מבית המלך, כדי לשדלו לשמוח בהם בביתו. אוריה, שכנראה היה מפקד חשוב הגיע עם חייליו, שנשארו ליד בית המלך. והנה, למרות הוראת המלך הוא לא הולך לביתו ומתעלם מהמתנה ששלח לו המלך. אחרי שנודע הדבר למלך, קרא לו ובלשון פיוס שאלו מדוע אינו הולך לביתו אחרי שבא מדרך ארוכה, ומדרך ארץ היה עליו לסור אל אשתו גם ללא הוראת המלך. בתשובה עונה אוריה כי במצב שארון ה', ישראל ויהודה יושבים בסוכות, ויואב אדוני ואנשי צבאו נמצאים בשדה, אין זה עולה על הדעת שילך לביתו לאכול ולשתות את משאת המלך, ולשכב עם אשתו. הוא נשבע בחיי דוד ובחיי נפשו כי לא יעשה את הדבר הזה. היה בכך עלבון צורב למלך, כאילו אוריה רגיש לכבוד שמים ולצערם של ישראל לעומת דוד שדואג לתענוגותיו ומתעלם מסבלם של ישראל. מי שזוכר את כל נדודיו של דוד ואת כל צעריו על ישראל, עד שבאמצע רדיפתו על ידי שאול הלך לקעילה להציל את בני העיר מידי פלישתים. מי שזוכר את כל ענוייו שגזר על עצמו בשבועה לא לעלות לשכב על מיטה בעוד ארון ה' איננו שוכן בבנין מכובד. הזוכר את אלו יודע כמה רשעות היתה בדברי אוריה, ברמז החצוף שאמר לדוד באיצטלת צדקות ויראת שמים. יתר על כן, השבועה ההחלטית שאין הוא מתכוון לבצע את הוראת המלך, אפילו אם זה נוגע לחיי המלך, היתה בה משום מרידה במלכות. יחס מזלזל זה למלך בא בו זמנית שאוריה השתמש במילות הערצה והתבטלות ליואב, שכאילו הוא הדואג האמיתי לשלומם של ישראל.

מענין הדבר שאוריה הזכיר את ישיבת ישראל בסוכות, ויתכן שיש בזה רמז מצד הנביא שחיבר את הספר להודיע לנו על התקופה שבה התרחשו המאורעות. כנראה היו אלו עשרת ימי תשובה, בהם ימי חשבון נפש מחד, ומאידך קביעת המשפט האלוהי המתבצע על ידי המלאכים. בזאת ניתן לשער כי המילים הפותחות את סיפור המעשה: "ויהי לתשובת השנה" רומזות על ראש השנה. וכן נבין מדוע נזכרו המלאכים, ללמדנו שכל ההתרחשות מקורה בהכתבה גבוהה, משמי שמים, על הצורך שישא דוד את בת שבע, בגזירת בית דין של מעלה שבו יושבים המלאכים.

דוד הזמין את אוריה לשבת עוד יום בירושלים, והוא משתתף בסעודה מלכותית בה אכל ושתה עד כדי שכרות. למרות זאת לא הלך אוריה אל ביתו, אף על פי שבמעשהו (ההשתכרות) הוכיח כי איננו כואב את צער ישראל. כשאנו זוכרים את טענתו המוסרית כיצד הוא יכול לאכול ולשתות עם אשתו בעוד חיילי ישראל בצער, אנו משתוממים איך יכל לאכול ולשתות לשוכרה בבית המלך- לאן נעלמה אותה רגישות, בבית אסור לאכול אבל בארמון המלך אפשר?! והנה, למרות שהשתכר עדין עמד במריו, ובאופן הפגנתי גם

הפעם לא הלך לביתו. אחרי מעשה זה קיבל דוד החלטה לענוש את המורד, שכן מי יודע לאן עלולה להתפשט חוצפתו והמראתו את פי המלך.

אמנם, דוד המאמין הגדול שרצה לקבל אות משמים, ביקש לראות כיצד תפעל יד ה' המכוונת. הוא שולח ספר ביד אוריה אל יואב ובו הוראה לדאוג שאוריה יעמוד בחזית קשה במיוחד, על מנת שייהרג. היה כאן סיכון שאוריה יגלה את הכתוב בספר ויברח, או ימריד את הצבא כנגד דוד. סיכון נוסף הוא היות ואוריה יספר ליואב עד כמה גדלה מסירותו אליו, עד שלמענו לא הסכים אפילו לראות את אשתו, ובכך יזכה לדאגת יואב והאחרון יתחמק מביצוע פקודת המלך, במישרין או בעקיפין. אפשרות נוספת היא שאם בכל זאת דוד טעה, ואוריה היה חסיד וצדיק בדאגתו לארון ה' ולצערם של ישראל, שהקב"ה בעצמו יציל את אוריה, כשם שפעמים רבות הציל את דוד מסכנות חמורות.

התנ"ך מספר כי יואב העמיד את אוריה במקום שהיו שם מגיבורי העמונים, ויחד עמו העמיד גם מגיבורי דוד, ולפי משמעות הדברים נראה כי יואב היה נוכח שם גם בעצמו. בקרב שפרץ נהרגו כמה מגיבורי דוד ואיתם נהרג גם אוריה. יואב שחשש כי המפלה הצבאית תיזקף לחובתו כמפקד הצבא, שלח שליח להודיע לדוד ולהתנצל על המפלה. בדבריו הזכיר יואב את חששו כי תעלה חמת המלך על מות אוריה, בזאת רמז כי הריגת אוריה מכפרת על המפלה.

כעת נתברר לדוד בירור מוחלט כי היה זה מאת ה' שימות אוריה, על מנת שיוכל הוא לשאת את בת שבע, הראויה לו על פי רוח הקודש, ושעל פיה לקח את בת שבע בתחילה. ראיה זו קיבלה אישור בכל פרטי האירועים שנמשכו מאז.

גמר המעשה

דוד עשה עצמו כלא מבין את האיום הנרמז בדברי יואב, ושלח לו להתאמץ ולהרוס את בירת העמונים למרות האבידות. כאן נודע לבת שבע, אשת אוריה, כי מת בעלה והיא ספדה עליו. מענין שלא נאמר כי בכתה עליו, כי המספד הוא רק דבר חיזוני, ובכך מדגיש הנביא כי היא לא ספדה על אישה באישיותו ובזכויות הגבורה שלו, אלא על בעלה כחובת אישה כלפי חוץ, כמצות אנשים מלומדה. מכאן מובן כי לא רק דוד הכיר בבת שבע כבת זוגו, אלא גם היא בליבה לא התייחסה לאוריה כאל בעל נעורים שנפשה קשורה בנפשו.

אחרי ימי האבל אסף דוד את בת שבע אל ביתו, ונשא אותה לאישה. לפי הנראה היתה ההתקשרות הזו בדרך חופה וקידושין. לא מסופר כי מיד נשאה לאישה, כי עדיין היה דוד בודק ובוחן אם באמת היא ראויה לו, ורק אחר כך נשאה. לאחר הנישואין נולד הבן, וכהדגשת לשון המקרא: "ותלד לו בן". הכירה בת שבע כי אין הלידה למענה, אלא למען דוד. בזאת נתחזקה ההכרה ההדדית כי זיווגם הוא מן השמים. מענין הדבר כי משך כמעט שנה, מתחילת ההריון ועד הלידה, לא באה שום מחאה מצד הקב"ה. רק כעת, אחרי הלידה שדוד ראה בה ברכה משמים והתעלם מכל הדרך שבה נראה זיווג זה בעיני העם, הגיעה הזמן למחאה נמרצת מצד הבורא, אבי הצדק והאמת. לאמור: גם אם הדברים צודקים אסור שייעשו בדרך שאינה ראויה. לא יתכן שבדרך כזו תיבנה מלכות הנצח. גם תלמיד חכם נבחן אם משאו ומתנו הוא בנחת עם הבריות. לא רק אם הוא צדיק וישר אלא איך נראים הדברים בעיני העם.

תוכחת הנביא

על מנת להבהיר את ענין החטא ואת משמעותו בא נתן הנביא אל המלך בשאלת פסיקת דין: שני אנשים חיו בעיר אחת- עשיר ורש. לעשיר היה צאן ובקר, ולרש אין כל בלתי כבשה אחת שקנה וגדלה עמו ועם בניו, מפתו תאכל, מכוסו תשתה ובחיקו תשכב, ותהי לו כבת. אז בא הלך לאיש העשיר, והעשיר החליט לתת לו

מתנה אף על פי שההלך לא ביקש והעשיר לא התחייב. אולם, לשם כך חמל העשיר על צאנו ועל בקרו ולקח את כבשת הרש, ועשה אותה לאיש הבא אליו.

מה חשב דוד, האם הוא הבין שיש כאן משל או לא? מתשובתו נראה שלא הבין, שהרי נאמר שחרה אפו מאד, דבר שלא היה קורה אילו חשב שזה משל בלבד. בדבריו אמר לנביא, בשבועה בשם ה', כי בן מוות האיש ואת הכבשה ישלח ארבעתיים, עקב המעשה ועל אשר לא חמל.

מדוע חשב דוד שהנביא מביא אליו את משפט העשיר והרש, וכי אין די בתי דינים בישראל? האם הנביא בעצמו לא יכול לדון, הרי כל נביא היה גדול בתורה, ועל פי דברי הרמב"ם בהקדמתו ליד החזקה היה הנביא אב בית דין? על כרחנו שדוד חשב שנתן בא אליו כי נדרשה כאן הכרעה מלכותית, שאיננה בסמכות בית הדין הגדול. על פי אמת הצדק ההלכתית מובן שלא היתה כאן עבירה, כיון שיתכן שהעשיר גבה את הכבשה בחוב שחב לו הרש, או שהבטיח לשלם, והעני מתוך בושה או חולשה הסכים. כאן נדרשה סמכות המלך לפסוק בשאלת עוול מוסרי שאין בו איסור וחויב בתורה. כך כותב הרמב"ם בהלכות מלכים כי רשאי המלך לדון, בלי עדים והתראה, בדיני נפשות בשעה שהוא רואה שהשעה נצרכת לשבור זרועות רשעי עולם. על פי זה מובנת תשובת המלך: בן מוות האיש. וכי על גזל יש עונש מיתה?! ועוד מדוע הוא מוסיף: על אשר לא חמל? אלא, המלך הרגיש כל כך לצדק, כפי המתואר בספר שמואל ב': "ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו", היה מוכן להחמיר בחטא קל שהיה בו קלקול מידות חמור. בשעת פסיקת הדין אומר דוד בפירוש שהוא "על אשר לא חמל", כלומר העונש הוא על הקלקול במידות.

בזאת מובן מדוע נשבע דוד בשם ה' בשעת חריצת הדין, והרי לא היה שום צורך בכך. אלא מוכח בבירור כי הכיר דוד שיש צורך בעונש שאין לו מקור בתורה, אבל יש לו מקור בשורש התורה, בשם ה' שכולו חסד ואמת, והוא מרחיק את העוול בתכלית הריחוק.

מתוך השאלה שבא נתן הנביא לשאול את דוד ברור כי לא היתה במעשה דוד עבירה על הלכה ידועה, שכן, לשם כך אין צורך לשאול את המלך. אלא נתעורר צורך לטפל בעוול, שלמראה עינים נעשה על פי ההלכה, אבל יש בו משום חוסר רגישות לליבו של אותו רש, שיחסו לכבשה איננו יחס ממוני שאפשר לפצות אותו בממון אחר, יחסו לכבשה הוא כאל בת אהובה.

אף על פי שאשת אוריה לא היתה אשת איש, כיון שקיבלה גט מבעלה, עדיין היה בעלה מצפה לקחתה שוב בתום המלחמה. אמנם, הוא גירש אותה בגט אך לא גירש אותה מליבו. נתן הנביא יודע שאין זה מדויק לגמרי, כיון שאוריה לא התענין באמת באשתו. שהרי אפילו כשחזר מהמלחמה לא בא לבקר אותה, ולא שלח לשאול בשלומה. גם בת שבע שידעה את הקורה בארמון המלך, כפי שראינו מאוחר יותר שנודע לה על סיפור המלאך לדוד כי מת אוריה, יודעת שאוריה בעלה שב מן המלחמה ונמצא בקרבת מקום. אך גם היא לא מתעניינת בו. עובדות אלו ידועות לנתן הנביא מחד, ומאידך הוא יודע שהעם לא מכיר את כל המידע הזה, ולכן העם חושב על דוד את מה שדוד חושב על העשיר שעשק את כבשת הרש.

מהמשך דברי נתן הנביא, כאשר הוא מפרש את הנמשל, נראה בבירור כי בת שבע לא היתה אשת איש. זאת מתוך העובדה שנתן הנביא לא האשים את דוד בלקיחתה קודם שנהרג אוריה. וכן ממה שאמר לדוד: "הרי נתתי לך את נשי אדוניך", כלומר אם לשם בנין משפחה חשובה רצית את בת שבע אני כבר נתתי לך בנות יקרות, את בנות המלך שאול, ואני מוכן לתת לך עוד. וכל הבעיה היא מדוע לקחת אשה שקשורה בקשר נפשי עם אוריה? מדוע לא חמלת, כמו שאתה מבין שהעשיר היה צריך לחמול?

וכך מסודרים טענות הנביא: ראשית, בחסד ה' נמשחת למלך על ישראל ובחסדיו ניצלת מיד שאול. לא נזכרו כל ההצלות הרבות בהם ניצל דוד מידי אויבי ישראל. אולי חשובה דוקא ההצלה מיד שאול, שהיה מלך ירא שמים וצדיק בכל דרכיו שמלבד הכישלון בעמלק ואחר כך בבעלת האוב היה מלך כשר שאין ראוי לדחותו מפני מישהו מישראל. אם כן, ההצלה מיד שאול מעידה על חסד שנעשה עם דוד לפני משורת

הדין. מתוך כך אפשר היה לצפות שגם דוד ינהג לפניו משורת הדין ולא יסתפק במעשה, שעל פי ההלכה הוא תקין אבל איננו נראה מוסרי.

מדויקים הדברים שאומר הנביא: מדוע בזית את דבר ה', ולא מדוע עברת על דבר ה'. ביזוי דבר ה' הוא כשמראים שאפשר לשמור מצוות בדרך לא מוסרית, כאילו שדבר ה' איננו שלם בכל השלימות הערכית והוא רק גזירה חיצונית.

כעת ברור מדוע סידר הנביא בטענותיו את הסדר הבא: את אוריה הרגת בחרב, ואת אשתו לקחת לאשה, ואותו הרגת בחרב בני עמון. עצם קיום היחסים לא נחשב כאיסור, רק המעשה שדוד לקח אותה לאשה בדרך שיש בה כאב לב לבעלה ולשומעים את סיפור המעשה. וכן אוריה, שהיה חייב בעונש על פי דין, נהרג כאילו בדרך עקיפין ועל ידי גויים שבזאת נראה כאילו היה כאן רצח. אחרת למה לסבב לו מיתה עקיפה אם אפשר על פי דין. מלבד זאת ההריגה על ידי בני עמון גורמת פגיעה בכבודם של ישראל, כאילו הגויים הכריעו אותם בקרב, וחסד ה' על ישראל איננו מתמיד איתם למרות מלחמתם בגויים, עובדי עבודה זרה.

העונש

בהמשך בא עונש מידי, ללא הזדמנות לתקן או לענות ולהסביר את מניעי דוד. על כרחנו שהטענה כאן היא על חילול ה', שבה התשובה לא מועילה וגזירת העונש מיידית. וכך נאמר: "ועתה לא תסור חרב מביתך עד עולם, עקב כי בזיתני", ביטוי המתאים לחילול ה'. בעונש זה יבוא תיקון מתאים לחומרת החטא.

חילול ה' חמור כאשר אדם חשוב עושה מעשה המעורר רגשות וחשדות של חוסר יראת שמים. העונש הכבד שבא על כך מעורר את הרואים לראות את תגובת ה' על מראית העין, ואת ישרותו של האדם שסובל עונשים קשים ולא עוזב את דרך ה' כפי שנחשד על ידם. העונש הוא על הדרך שבה לקח דוד בסתר את בת שבע ונתן מקום לחשדות על משיח ה', ובעצם על ה' שבחר בו. לכן נגזר שהעונש המקביל יהיה קשה ובגלוי, ובזאת יעורר את הרואים להשתתף בצערו של דוד ולהסיר ממנו את חשדם.

רק לאחר כל זאת ניתנה רשות לדוד לענות. הוא איננו עונה בשום הצטדקות, אף על פי שהיה לו מה לומר. דוד החסיד, שכל ימיו דואג לקידוש ה', מבין עד כמה טעה. הוא מוציא מפיו, כאומלל, רק שתי מילים: "חטאתי לה". אין לדוד טענה נגד חומרת העונש, או בקשת רחמים. טענתו היא נגד עצמו: איך קרה לי להיכשל בדבר שהוא כל כך הפוך ממהותי הפנימית וממגמת חיי- לקדש את שם ה' על ישראל.

בעוון חילול ה' נגזר עונש מיתה, לאמר כי נפש שהביאה למיעוט בקדושת ה', שקידש אותה, לא תוכל להמשיך לחיות בעולמו. אמנם, כאן ברור כי חילול ה' שהיה אצל דוד הפוך מעצם טיבו וטבעו, שכל חייו הם דביקות בה' ואהבתו עד לעומק הנפש. אי אפשר היה שדוד יענש במיתה על חטא זה. על כן, קובע נתן הנביא כי ה' העביר את החטא ולא ימות.

ענין נוסף בחילול ה' הוא כי העונש של המחלל שם ה' הוא בין אם עשה את הדבר בשוגג או בין אם עשהו במזיד. אצל דוד היה המקרה בשוגג גמור מצד. שכן, דוד בחן את כל מעשיו על פי כללי ההלכה, ועל פי נסיונותיו להבין את רצון ה'. ברור שצדק בקחתו את בת שבע לאישה, ובהבנתו כי היא ראויה לו מששת ימי בראשית, וביחד איתה הוא יקים מלכות נצח לשם ה' ולשם ישראל. אמנם, לא היתה דרכו דרך ראויה למראה עיני הרואים. דוד לא התייחס לאפשרות שהמעשה נראה רע בעיני ישראל, ויש לו השלכות מוסריות ואמוניות חמורות.

עם ישראל יכול היה להסיק שאפילו מלך צדיק מסוגל להיכשל בחטאים חמורים, על ידי שימוש בכוחו הגדול, ואם כן יש הצדקה לאדם ללכת אחרי יצרו. בכך יאבד עם ישראל את היחס הראוי למשיח ה', שהוא גואל הצדק בישראל ובעולם.

על חילול ה' הזה נגזר העונש לדוד. אמנם לא נגזרה עליו מיתה כיון שכל המעשה נעשה בשוגג ובתום לב. אלא היתה הגזירה על בית דוד, הבית שהוקם בדרך לא דרך לא יוכל לזכות להגנת ה' כפי שזכה לה דוד בעצמו. הבן שנולד מאותו תהליך, שהמוסר צועק כנגדו והוא סיבת חילול ה', לא יחיה.

התשובה

בזאת נפרד נתן מדוד והלך לביתו. יש המפרשים שהליכת נתן מבטאת את הכעס על דוד, אבל יותר נראה כי נתן עזב את דוד מתוך הכרתו עד כמה חשוב לדוד ברגעים אלו להיות לבד עם ריבון העולמים, ולשפוך לפניו את ליבו עד תום בלי נוכחות אדם. פרקי התהילים, המתארים את צערו של דוד, מעידים עד כמה ייסר דוד את עצמו בהכרת תוצאות מעשהו. דוד צם, על פי המסופר, שבעה ימים והתחנן לה' בעד חיי הילד. הוא הבין שהילד ומותו נועדים לכפר עליו, ומצינו במקומות אחדים עד כמה ביקש דוד למסור את חייו להצלת אחרים, ואיך הוא יקבל סבל של מישוהו אחר במקומו.

כל נסיונות זקני ביתו להקימו מעל הארץ ולשדלו לאכול עלו בתוהו. עם מות הילד נשתנה מצב רוחו, וכאילו קיבל בשמחה את דינו של הבורא. הוא הבין שבזאת נתכפר עונו על פי החלטת ה'. מזמור ט' בספר תהילים חובר עם מות בנו: "אודה ה' בכל ליבי... כי עשית משפטי ודיני". הוא מודה לה' על העונש, כי הוא בטוח שגם בעונש ה' מיטיב איתו ומתייחס אליו. העונש האישי מעיד עד כמה הוא טוב ועדיף בעיני ה' על אוביו, עד שה' לא רוצה להשאיר לו פגם כלשהו. האם אין כאן מידת השמחים בייסורים, שעליהן נאמר: "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו". באותו מזמור מעיד דוד עד כמה העונש האישי והכפרה האישית שלו ערכה רב לעם ישראל כנגד אויביו: "האויב תמו חרבות לנצח".

יתר על כן, בזאת מתיישב כסא ה' בעולם, כאשר נראה גודל ישרותו ומשפטו אפילו עם אוהביו. בזאת היתה תשובת דוד שהביאה את תוצאות חטאו לקידוש שם שמים. בעקבות אותה תשובה מאהבה, שעליה נאמר כי היא הופכת זדונות לזכויות, נוכל להבין כי מרגע זה היתה בת שבע רצויה כאשתו של דוד, כי על ידה נתקדש שם ה' בחטא ובעונש גם יחד.

מכאן התחיל חיבור חדש ומתוקן בין דוד לבת שבע שהביא לעולם את שלמה, בונה המקדש, שהופך את האהבה בין ישראל לאביהם שבשמים לבנין קבוע ומיוסד על צור עולמים. כעת מובן מדוע נבחר שלמה מלידתו, שלא הוכיחה עדיין משהו על אישיותו, וכבר נקרא ידיו ה'. שכן, לידתו באה אחרי קבלת ייסורים מאהבה גדולה, של מלך שמאז ימות עולם לא קם ולא יקום כמוהו. הוא זה שצער על מיעוט בכבוד שמים גדול מאהבת חייו עצמו. הוא המלך שעליו אמר ה' בפי נביאיו: "כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עבדי". "עבדי מלך עליהם לעולם".

סיכום

מתוך עדות דברי הנביאים ברור כי לא נכשל דוד לא בחטא גילוי עריות של אשת איש, ולא בהריגת אוריה החיתי שלא כדין. אחרת לא היה ה' בוחר בשלמה, כבר בילדותו, למלך על ישראל, ולמי שיבנה את בית המקדש כבית לה' לעולם. כך מפורש בספר מלכים א' (י"ד ח') בדברי ה' לירבעם: "ולא היית כעבדי דוד אשר שמר מצוותי ואשר הלך אחרי בכל לבבו לעשות רק הישר בעיני". מדברים אלו ברור כי כוונת דוד בכל מעשיו, כולל בפרשת בת שבע ואוריה החיתי, היו לעשות את הישר בעיני ה' בכל לבבו.

אף על פי כן, אי אפשר להתעלם מתוכחת נתן הנביא ומהעונש שהוטל על בית דוד, וברור כי בכל זאת היה במעשה בת שבע פגימה קלה שבגלל אישיותו, האצילה והטהורה, של דוד היתה עליה ביקורת מתמירה ותובעת מצד רבונו של עולם. וכך מפורשים הדברים בספר מלכים א' (ט"ו ה'): "אשר עשה דוד את הישר בעיני ה', ולא סר מכל אשר ציוהו כל ימיו רק בדבר אוריה החיתי".

את ישוב המקראות, הנראים סותרים זה את זה, ניתן ליישב על פי דיוק המילים בשני המקורות. במקור הראשון (פרק י"ד) נאמר כי דוד הלך אחרי ה' בכל לבבו לעשות רק הישר, כלומר כוונותיו היו טהורות לגמרי. ואילו המקור השני מתייחס למעשה ולא לכוונת הלב, כי במעשה אוריה החיתי היה המעשה בניגוד לרצון ה'. מכאן ניתן לחזק את ההבנה הקובעת כי חומרת המעשה הינה בעיני הרואים אך לא משום חטא ממשי.

להכרת אישיותו של דוד די לנו אם נקרא בספר תהילים עד כמה גדל צערו על מה שהיה, ועד כמה כל ליבו היה מסור לה' ולא ליצרים כבני אדם רגילים. וכבר אמרו חכמים כי אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם. אם כך נאמרו הדברים על התנאים, קל וחומר הוא על דוד הנקרא בפי הנבואה: משיח אלהי יעקב, ונעים זמירות ישראל. עליו אמרו חז"ל: כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה.

יתר על כן, אמרו חז"ל במסכת עבודה זרה, מתוך בחינות אישיותו של דוד לכל עומקה והיקפה, לא היה ראוי דוד לאותו מעשה וכל מה שנעשה על ידו הוא לפתוח פתח לבעלי תשובה. דברים המראים כי כמעט והיה דוד אנוס משמים באותו מעשה. ומי יתן ונזכה להידבק בדרכיו וללכת באורחותיו, אורחות צדיקים אשר היה ליבו ישר כל ימיו, כדברי הנביאים.

קיצרתי במקום שיש להאריך הרבה על מנת שיקרא הקורא ולא יקוץ באריכות, ואולי יכנסו הדברים אל ליבנו ונשוב ונקיים את מצות התורה בצדק תשפוט עמיתך. וקל וחומר את מי שגדול אלפי מונים מכולנו יחד. ועליו אמרו חז"ל, ואנו שונים בפינו: דוד מלך ישראל חי וקיים.